

مقاله پژوهشی - فصلنامه علمی رسیافت

سال بیستم، شماره ۷۵، تابستان ۱۴۰۵

صفحه ۱۰۷ تا ۱۳۴

بازنمایی پایان منازعه در رسانه‌های خبری ایران: مطالعه موردی جنگ ۴۰ روزه ایران با آمریکا و اسرائیل در سال ۱۴۰۵

دانش آموخته کارشناسی ارشد مطالعات مصر، دانشکده مطالعات جهان،

دانشگاه تهران s.baghi96@gmail.com

دانشیار مطالعات غرب آسیا و شمال آفریقا، گرایش فلسطین اشغالی،

دانشگاه تهران sharbaf@ut.ac.ir

سمیه خمارباقی

جواد رکابی شعرباف *

چکیده

رسانه‌ها در جریان منازعات نظامی، علاوه بر بازنمایی رویدادهای میدان جنگ، درباره چگونگی، تداوم، توقف و پایان یافتن منازعه نیز معنا تولید می‌کنند. از این منظر، «پایان منازعه» لزوماً مترادف با «صلح» نیست؛ زیرا توقف درگیری می‌تواند در قالب‌هایی چون آتش‌بس، مذاکره، بازدارندگی، پیروزی، تسلیم یا دستیابی به ترتیبات پایدار صلح بازنمایی شود. مسئله پژوهش حاضر، چگونگی بازنمایی پایان منازعه در رسانه‌های خبری ایران طی جنگ ۴۰ روزه ایران با آمریکا و اسرائیل در سال ۱۴۰۵ است. پرسش اصلی این است که این رسانه‌ها پایان منازعه را از طریق چه مفاهیم، سازوکارها و الگوهای معنایی بازنمایی کرده‌اند؟ پژوهش با رویکرد کیفی و روش تحلیل تماتیک انجام شده و داده‌های آن از ۲۰ مطلب منتشرشده در خبرگزاری‌ها و پایگاه‌های خبری ایران، با نمونه‌گیری هدفمند انتخاب و کدگذاری شده‌اند. یافته‌ها نشان می‌دهد پایان منازعه در این رسانه‌ها دارای بازنمایی یکدستی نیست و در قالب دو منطق عمده صورت‌بندی می‌شود: پایان منازعه از مسیر غلبه، بازدارندگی، مقاومت و تحمیل هزینه به طرف مقابل؛ و پایان منازعه از مسیر آتش‌بس، کاهش تنش، گفت‌وگو، دیپلماسی و بازگشت به ثبات. در نتیجه، «پایان جنگ» در داده‌های مورد مطالعه نه یک مفهوم واحد، بلکه مفهومی مناقشه‌پذیر با صورت‌بندی‌های متفاوت است.

کلیدواژه: پایان منازعه، بازنمایی، رسانه‌ای، رسانه‌های خبری ایران، آتش‌بس، روزنامه‌نگاری صلح، جنگ ۴۰ روزه

* نویسنده مسئول: sharbaf@ut.ac.ir

تاریخ تایید: ۱۴۰۵/۰۳/۱۵

تاریخ دریافت: ۱۴۰۵/۰۱/۲۰

The Islamic Revolution Approach Quarterly
Vol. 20, No.75, Summer 2026, P 107-134
rahyafjournal.ir

Representation of Conflict Termination in Iranian News Media: A Case Study of the 40-Day War between Iran and the United States and Israel in 2026

Somayeh Khomarbaghi

M.A. Graduate in Egyptian Studies, Faculty of World Studies, University of Tehran
Email: s.baghi96@gmail.com

Javad Rekabi Sharbaf

Associate Professor of West Asian and North African Studies, specializing in Occupied Palestine, University of Tehran
Email: sharbaf@ut.ac.ir

Abstract

During military conflicts, media not only represent developments on the battlefield but also produce meanings concerning how conflicts may continue, cease, or ultimately end. From this perspective, “conflict termination” is not necessarily synonymous with “peace,” since the cessation of hostilities may be represented through such frameworks as ceasefire, negotiation, deterrence, victory, surrender, or the establishment of sustainable peace arrangements. The present study examines how conflict termination was represented in Iranian news media during the 40-day war between Iran and the United States and Israel in 2026. The main research question is: through what concepts, mechanisms, and patterns of meaning did these media represent the end of the conflict? The study employs a qualitative approach and thematic analysis. Its data consist of 20 items published by Iranian news agencies and news websites, selected and coded through purposive sampling. The findings indicate that the representation of conflict termination was not uniform and was primarily structured around two major logics: first, ending the conflict through superiority, deterrence,

* Corresponding Author: sharbaf@ut.ac.ir

How to Cite: Khomarbaghi, S., Rekabi Sharbaf, J. (2025). Representation of Conflict Termination in Iranian News Media: A Case Study of the 40-Day War between Iran and the United States and Israel in 2026, *The Islamic Revolution Approach Quarterly*, 20(75), 107-134

Date Received: April 9, 2025 Date Accepted: December 16, 2025

resistance, and the imposition of costs on the opposing side; and second, ending the conflict through ceasefire, de-escalation, dialogue, diplomacy, and a return to stability. The study therefore concludes that, within the analyzed media content, the “end of war” was not represented as a single and uncontested concept, but rather as a contested notion articulated through different and sometimes competing frameworks.

Keywords: Conflict Termination, Media Representation, Iranian News Media, Ceasefire, Peace Journalism, 40-Day War

Introduction

Media do not merely report military conflicts; they also participate in producing meaning about how wars continue, how they may be stopped, and what constitutes an acceptable end to conflict. From this perspective, the end of conflict should not be equated automatically with peace. A conflict may be represented as ending through military victory, deterrence, resistance, the imposition of costs on the adversary, ceasefire, negotiation, de-escalation, or the establishment of more durable arrangements of peace. This study examines how Iranian news media represented the end of conflict during the 40-day war between Iran and the United States and Israel in 2026. The central question is: through what concepts, mechanisms, and meaning-making patterns did Iranian media construct the possible pathways toward ending the conflict? The theoretical framework is based primarily on Johan Galtung’s peace journalism approach, particularly the distinction between war journalism and peace journalism, as well as the concepts of negative peace, positive peace, and cultural violence. In this framework, media discourse is treated not as a neutral reflection of events but as an active site in which war, resistance, ceasefire, diplomacy, deterrence, and peace are framed and contested.

Materials and Methods

The study adopts a qualitative, descriptive-analytical design and uses thematic analysis as its principal method of data analysis. The research corpus consists of 20 news and analytical texts published by Iranian news agencies and media outlets. These texts were selected through purposive sampling on the basis of their direct relevance to the representation of conflict termination. Selection criteria included explicit references to ceasefire, ending the war, negotiation, de-escalation, stability, resistance, deterrence, retaliation, and possible pathways out of the conflict. The materials included news reports, interviews, commentaries, and official statements from a diverse range of Iranian media. The analytical process involved repeated reading, initial coding, clustering of related codes, and the development of broader themes. Major themes included resistance and retaliation, ceasefire and de-escalation, diplomacy and political settlement, religious representation of war, collective identity and social mobilization, and the humanitarian and economic consequences of conflict. The final thematic structure was then interpreted through the framework of peace journalism.

Discussion

The findings indicate that Iranian media did not produce a uniform representation of conflict termination. Instead, two broad and competing logics emerged. The first framed the end of conflict through resistance, deterrence, retaliation, military superiority, and the imposition of costs on the adversary. Within this logic, terms such as victory, destruction of the enemy, decisive response, revenge, and continued resistance were prominent. Some reports also linked this framing to religious symbols, sacred narratives, collective identity, and social mobilization. The second logic represented the end of conflict through ceasefire, de-escalation, diplomacy, negotiation, regional stability, and the prevention of further escalation. In these texts, war was framed as a costly and manageable crisis rather than as a confrontation that necessarily had to continue until total victory. The coding process therefore revealed a media field oscillating between war-oriented and peace-oriented narratives rather than conforming fully to either one.

Conclusion

The study concludes that “ending the war” was not represented as a single or consensual concept in the Iranian media sample. Rather, it functioned as a contested category shaped by different understandings of security, resistance, diplomacy, legitimacy, and peace. Some media texts presented deterrence, endurance, and military pressure as the necessary route to ending the conflict, whereas others emphasized ceasefire, dialogue, de-escalation, and political management. The findings therefore suggest a hybrid media environment in which the logics of war journalism and peace journalism coexist. The significance of this finding is that media representations of conflict termination do not merely describe possible outcomes; they also help define which outcomes appear legitimate, realistic, or desirable. Accordingly, the study shows that understanding media discourse on war requires attention not only to how conflict is narrated, but also to how its possible ending is imagined and framed.

Bibliography

- Anderson, B. (2020). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. In *The new social theory reader* (pp. 282–288). Routledge.
- Atanesyan, A. (2020). Media framing on armed conflicts: Limits of peace journalism on the Nagorno-Karabakh conflict. *Journal of Intervention and Statebuilding*, 14(4), 534–550. <https://doi.org/10.1080/17502977.2020.1780018>
- Bellah, R. N. (2005). Civil religion in America. *Daedalus*, 134(4), 40–55.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Burton, J. (1991). Conflict resolution as a political philosophy. *Global Change, Peace & Security*, 3(1), 62–72.
- Chomsky, N. (2011). Media control: The spectacular achievements of

propaganda. Seven Stories Press.

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage.

Dastgheib, S. A. R., Rezaei, M. T., & Jalalian, A. (2021). Reformist and critical positions of the Islamic Republic of Iran toward the structures of international organizations from the perspective of Ayatollah Khamenei. *Faslnameh-ye Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 15(57), 105–124. [in Persian]

Donya-e Eqtesad. (2026, April 19). Pezeshkian: Iran does not seek to expand the war; continuation of the conflict benefits neither side. *Donya-e Eqtesad*. [in Persian]

Epple, T. (2021). *Peace agreements, the media, and communication*. Political Settlements Research Programme. (Edinburgh Research)

Etemad. (2024, August 27). There is no way out of the crises except through a ceasefire. *Etemad*. [in Persian]

Fars News Agency. (2026). The path to salvation lies in resistance; do not fear this enemy. *Fars News Agency*. [in Persian]

Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of Peace Research*, 6(3), 167–191.

Galtung, J. (1990). Cultural violence. *Journal of Peace Research*, 27(3), 291–305.

Galtung, J. (2002). Peace journalism: A challenge. In W. Kempf & H. Luostarinen (Eds.), *Journalism and the new world order* (pp. 259–272). Nordicom.

Girard, R. (1977). *Violence and the sacred*. Johns Hopkins University Press.

Hackett, R. A. (2007). Journalism versus peace? Notes on a problematic relationship. *Global Media Journal: Mediterranean Edition*, 2(1), 47–53.

Halbwachs, M. (2020). *On collective memory*. University of Chicago Press.

Hall, S., Evans, J., & Nixon, S. (2024). *Representation: Cultural representations and signifying practices*.

Hashemian Jazi, M., Hashemi, S. H., & Shams Nateri, M. E. (2022). The approach of the Islamic Republic of Iran to fundamental rights and freedoms with emphasis on crimes against national security. *Faslnameh-ye Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 16(60), 29–44. [in Persian]

Herman, E. S., & Chomsky, N. (2021). Manufacturing consent. In *Power and inequality* (pp. 198–206). Routledge.

ILNA. (2026, March 26). Continuation of the war benefits neither side. *Iranian Labour News Agency (ILNA)*. [in Persian]

Islamic Republic of Iran Broadcasting. (2026, April 19). The honorable people of Islamic Iran will remain present in the field until the enemy is defeated. *IRIB News*. [in Persian]

Islamic Republic News Agency (IRNA). (2026). Asia concerned about the consequences of aggression against Iran; emphasis on diplomacy and regional stability. *IRNA*. [in Persian]

Islamic Republic News Agency (IRNA). (2026). Chamran: The demand

of all people is final victory and the destruction of the enemy. IRNA. [in Persian]

Islamic Republic News Agency (IRNA). (2026). Ministry of Defense: Punishment of the American-Zionist enemy continues. IRNA. [in Persian]

Islamic Republic News Agency (IRNA). (2026). Member of the Assembly of Experts: Iran's decisive response to any aggression will be deterrent and devastating. IRNA. [in Persian]

Jomhor News. (2025, June 19). Iran's crushing attacks on the occupied territories; Tel Aviv under fire! Jomhor News. [in Persian]

Kordbacheh Hosseinabad, M., Asgarkhani, A., Moradi, M., & Mirabbasi, S. B. (2022). Examining the responsibility of the Security Council regarding the identification of the aggressor in war: A case study of Iraq's war against Iran. *Faslnameh-ye Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 16(60), 143–160. [in Persian]

Lee, S. T., & Maslog, C. C. (2005). War or peace journalism? Asian newspaper coverage of conflicts. *Journal of Communication*, 55(2), 311–329. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2005.tb02674.x> (Wiley Online Library)

Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry*. Sage.

Lynch, J., & McGoldrick, A. (2005). *Peace journalism*. Hawthorn Press.

Mehr News Agency. (2026, February 28). Ayatollah Nouri Hamedani's fatwa on avenging the blood of the Leader of the Revolution. Mehr News Agency. [in Persian]

Mehr News Agency. (2026, February 28). Hamzeh Seyyed al-Shohada Headquarters: The recent crime will not go unanswered. Mehr News Agency. [in Persian]

Mehr News Agency. (2026, February 28). People of Semnan Province: A severe and heavy revenge against the enemy. Mehr News Agency. [in Persian]

Mehr News Agency. (2026, February 28). Raising the well-known flag of revenge at Jamkaran Mosque. Mehr News Agency. [in Persian]

Mehr News Agency. (2026, March 1). Severe revenge against those responsible for and ordering the martyrdom of the Leader is among the people's demands. Mehr News Agency. [in Persian]

Nohrstedt, S. A., & Ottosen, R. (2008). War journalism in the threat society: Peace journalism as a strategy for challenging the mediated culture of fear? *Conflict & Communication Online*, 7(2).

Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage.

Rahnaward, P., Salahi, S., & Asgarkhani, A. (2020). Examining the security and environmental challenges of Iraq and Iran following the U.S. military invasion in 2003. *Faslnameh-ye Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 14(51), 173–196. [in Persian]

Richmond, O. P. (2003). *Peace in international relations*. Routledge.

Schmitt, C. (2005). *Political theology: Four chapters on the concept of sovereignty*. University of Chicago Press.

Tabatabaei, S. M., & Hejazi, A. (2016). Preserving Islamic identity and ontological security in the foreign policy of the Islamic Republic of Iran from the perspective of the Supreme Leader. *Faslnameh-ye Rahyaft-e Enghelab-e Eslami*, 10(34), 95–116. [in Persian]

Tabnak. (2026, April 6). Qatar emphasizes the necessity of ending the war and restoring stability to the region. Tabnak. [in Persian]

Tabnak. (2026, May 24). Hezbollah's new deadly strike on Haifa. Tabnak. [in Persian]

Tabnak. (2026, May 28). Images of Iran's heavy missile attack in response to the U.S. early-morning aggression. Tabnak. [in Persian]

Tasnim News Agency. (2026, May 22). Hezbollah's third deadly strike against Israeli forces in Margaliot. Tasnim News Agency. [in Persian]

Young Journalists Club. (2024, April 14). The region and the world cannot tolerate another war. Young Journalists Club. [in Persian]

مقدمه

جنگ‌ها صرفاً در میدان‌های نظامی رخ نمی‌دهند، بلکه همزمان در عرصه روایت، معنا و بازنمایی نیز جریان دارند. در جهان معاصر، رسانه‌ها به یکی از مهمترین بازیگران شکل‌دهنده ادراک عمومی از جنگ، صلح، دشمن، مقاومت و پایان منازعه تبدیل شده‌اند. نحوه بازنمایی یک جنگ در رسانه‌ها می‌تواند بر افکار عمومی، میزان حمایت اجتماعی، درک تهدید، مشروعیت بخشی به خشونت، امکان گفت‌وگو و حتی روندهای سیاسی و دیپلماتیک اثرگذار باشد. به همین دلیل، در مطالعات صلح و ارتباطات، رسانه‌ها صرفاً ابزار انتقال اطلاعات تلقی نمی‌شوند، بلکه بخشی از ساختار قدرت، تولید معنا و مدیریت بحران به شمار می‌روند (Lynch & McGoldrick, 2005).

جنگ تحمیلی ۴۰ روزه آمریکا و اسرائیل علیه ایران، علاوه بر ابعاد نظامی و امنیتی، واجد ابعاد گسترده رسانه‌ای و گفت‌وگویی نیز بود. در جریان این بحران، رسانه‌های ایرانی روایت‌های متنوعی از جنگ، مقاومت، انتقام، بازدارندگی، آتش‌بس، مذاکره، صلح و پایان منازعه ارائه کردند. بخشی از این روایت‌ها بر مقاومت، پاسخ قاطع و استمرار مبارزه تأکید داشتند و بخشی دیگر بر ضرورت جلوگیری از گسترش جنگ، ثبات منطقه‌ای، دیپلماسی و کاهش تنش متمرکز بودند. همین وضعیت، مسئله بازنمایی صلح و پایان منازعه در رسانه‌های ایرانی را به موضوعی قابل تأمل در حوزه مطالعات صلح و رسانه تبدیل می‌کند.

در ادبیات نظری مطالعات صلح، یوهان گالتونگ با طرح نظریه «روزنامه‌نگاری صلح» معتقد است رسانه‌ها می‌توانند یا در جهت بازتولید خشونت و تشدید قطبی‌سازی حرکت کنند یا با برجسته‌سازی راه‌حل‌ها، پیامدهای انسانی جنگ و امکان گفت‌وگو، به کاهش تنش و مدیریت بحران کمک نمایند (Galtung, 2002). با این حال، در بسیاری از جوامع درگیر منازعه، مرز میان گفتمان جنگ و گفتمان صلح همواره روشن و ثابت نیست و رسانه‌ها ممکن است به‌طور همزمان حامل هر دو منطبق باشند. در این چارچوب، پرسش اصلی این پژوهش آن است که رسانه‌های ایرانی در خلال جنگ تحمیلی ۴۰ روزه آمریکا و اسرائیل علیه ایران، چگونه مفاهیم صلح، پایان منازعه، مقاومت، انتقام و مدیریت بحران را بازنمایی کرده‌اند؟ و این بازنمایی‌ها تا چه اندازه به الگوهای روزنامه‌نگاری جنگ یا روزنامه‌نگاری صلح نزدیک بوده‌اند؟ بر همین اساس، پژوهش حاضر تلاش می‌کند با بهره‌گیری از روش تحلیل تماتیک و در چارچوب نظری مطالعات صلح، الگوهای گفتمانی حاکم بر بازنمایی جنگ و صلح در رسانه‌های ایرانی را مورد بررسی و تحلیل قرار دهد.

۲- پیشینه پژوهش

پژوهش‌های مرتبط را می‌توان در سه محور دسته‌بندی کرد. محور نخست، مطالعات بازنمایی رسانه‌ای جنگ است که نشان می‌دهد رسانه‌ها با انتخاب واژگان، برجسته‌سازی کنشگران و صورت‌بندی رابطه «ما» و «دیگری»، در معناگذاری منازعات و مشروعیت‌بخشی به روایت‌های مختلف نقش دارند (Herman & Chomsky, 2021). در مطالعات داخلی نیز جنگ و امنیت از زوایای مختلف بررسی شده است؛ از جمله کردبچه حسین‌آباد و همکاران (۱۴۰۱: ۱۴۳-۱۶۰) مسئولیت شورای امنیت در شناسایی متجاوز در جنگ عراق علیه ایران و راهنورد و همکاران (۱۳۹۹: ۱۷۳-۱۹۶) پیامدهای امنیتی و زیست‌محیطی تهاجم نظامی آمریکا به عراق را بررسی کرده‌اند. همچنین دست‌غیب و همکاران (۱۴۰۰: ۱۰۵-۱۲۴)، طباطبایی و حجازی (۱۳۹۵: ۹۵-۱۱۶) و هاشمیان جزئی و همکاران (۱۴۰۱: ۲۹-۴۴) به ترتیب ابعاد مرتبط با سازمان‌های بین‌المللی، امنیت هستی‌شناختی و امنیت ملی را در سیاست و رویکرد جمهوری اسلامی ایران مطالعه کرده‌اند. این آثار اگرچه مستقیماً به بازنمایی رسانه‌ای پایان جنگ نپرداخته‌اند، زمینه داخلی مطالعات جنگ و امنیت را نشان می‌دهند.

محور دوم به روزنامه‌نگاری جنگ و صلح اختصاص دارد. گالتونگ میان پوشش مبتنی بر دشمن‌سازی، پیروزی و خشونت و پوششی که راه‌های کاهش خشونت و حل منازعه را برجسته می‌کند تمایز قائل می‌شود (Galtung, 2002). لینچ و مک‌گلدریک این الگو را با تأکید بر علل منازعه، قربانیان و گزینه‌های غیرخشونت‌آمیز توسعه داده‌اند (Lynch & McGoldrick, 2005). لی و مسلوگ نیز در مطالعه روزنامه‌های آسیایی نشان داده‌اند که پوشش منازعات می‌تواند میان الگوهای جنگ‌محور و صلح‌محور متفاوت باشد (Lee & Maslog, 2005: 311-329). آتانسیان نیز در مطالعه منازعه قره‌باغ، محدودیت‌های روزنامه‌نگاری صلح در شرایط غلبه ملاحظات امنیت ملی را نشان داده است (Atanesyan, 2020: 534-550).

محور سوم، مستقیماً به آتش‌بس و پایان منازعه مربوط است. اپل نشان می‌دهد رسانه‌ها در فرایندهای صلح و توافقات پایانی منازعه، هم در شکل‌دهی به ادراک عمومی از توافق و هم در بازتولید یا کاهش شکاف‌های منازعه نقش دارند (Epple, 2021). پیشینه نشان می‌دهد که اگرچه بازنمایی جنگ، روزنامه‌نگاری صلح و فرایندهای آتش‌بس و توافق صلح بررسی شده‌اند، چگونگی صورت‌بندی «امکان و مسیر پایان منازعه» در رسانه‌های خبری ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. نوآوری پژوهش حاضر در همین نقطه است: بررسی اینکه رسانه‌ها چه مسیرهایی - از مقاومت، بازدارندگی و غلبه تا آتش‌بس، مذاکره و کاهش تنش - را به عنوان راه‌های ممکن پایان جنگ بازنمایی می‌کنند.

۳- چارچوب نظری

چارچوب نظری این پژوهش بر نظریه «روزنامه‌نگاری صلح» یوهان گالتونگ استوار است؛ نظریه‌ای که یکی از مهمترین رویکردهای انتقادی در مطالعات صلح و رسانه محسوب می‌شود و تلاش می‌کند نقش رسانه‌ها را نه صرفاً به عنوان بازتاب‌دهنده جنگ، بلکه به عنوان بازیگرانی فعال در تولید، تداوم یا کاهش منازعه تحلیل کند. گالتونگ از دهه ۱۹۶۰ با طرح مفاهیمی همچون «خشونت ساختاری»، «خشونت فرهنگی»، «صلح مثبت» و «صلح منفی» بنیان‌های نظری مطالعات صلح را توسعه داد و بعدها این مفاهیم را به حوزه رسانه و روزنامه‌نگاری گسترش داد (Galtung, 1969:169).

از منظر گالتونگ، رسانه‌ها در شرایط جنگی تنها انتقال‌دهنده اطلاعات نیستند، بلکه از طریق انتخاب واژگان، چارچوب‌بندی اخبار، تصویرسازی از طرف‌های درگیر و برجسته‌سازی یا حذف برخی روایت‌ها، در ساخت ادراک عمومی از جنگ و صلح نقش ایفا می‌کنند. او میان دو الگوی اصلی در پوشش رسانه‌ای تمایز قائل می‌شود: «روزنامه‌نگاری جنگ» و «روزنامه‌نگاری صلح» (Galtung, 2002). در الگوی نخست، رسانه‌ها عمدتاً بر تقابل، دشمن‌سازی، پیروزی، شکست، عملیات نظامی و دوقطبی «ما/دشمن» تمرکز می‌کنند. در چنین الگویی، جنگ همچون مسابقه‌ای میان دو جبهه تصویر می‌شود که در آن نابودی طرف مقابل یا غلبه نظامی اهمیت مرکزی پیدا می‌کند. در مقابل، روزنامه‌نگاری صلح تلاش می‌کند علل منازعه، پیامدهای انسانی جنگ، رنج غیرنظامیان، امکان مذاکره و راه‌حل‌های غیرخشونت‌آمیز را برجسته سازد (Lynch & McGoldrick, 2005).

یکی از مهمترین مفاهیم در نظریه گالتونگ، تمایز میان «صلح منفی» و «صلح مثبت» است. صلح منفی صرفاً به نبود خشونت مستقیم یا توقف جنگ اشاره دارد، در حالی که صلح مثبت به وجود شرایطی همچون عدالت، امنیت انسانی، کاهش خشونت ساختاری و امکان همزیستی پایدار مربوط می‌شود (Galtung, 1969:174-176). از این منظر، پایان جنگ الزاماً به معنای تحقق صلح نیست، زیرا ممکن است ساختارهای مولد خشونت همچنان پابرجا بمانند. این تمایز برای پژوهش حاضر اهمیت زیادی دارد؛ زیرا رسانه‌ها در خلال جنگ ۴۰ روزه نه تنها درباره توقف جنگ یا آتش‌بس سخن گفته‌اند، بلکه نوع بازنمایی آنان از آینده منازعه، امکان گفت‌وگو و چشم‌انداز صلح نیز قابل تحلیل است.

گالتونگ همچنین مفهوم «خشونت فرهنگی» را مطرح می‌کند که به مجموعه‌ای از نمادها، روایت‌ها، زبان و بازنمایی‌هایی اشاره دارد که خشونت را مشروع، طبیعی یا ضروری جلوه می‌دهند (Galtung, 1990:301). رسانه‌ها می‌توانند با استفاده از زبان

احساسی، تولید ترس، تحقیر دشمن یا مشروعیت بخشی به خشونت، به بازتولید خشونت فرهنگی کمک کنند. در مقابل، اگر رسانه‌ها بر پیامدهای انسانی جنگ، ضرورت توقف خشونت، راه حل‌های سیاسی و امکان همزیستی تأکید نمایند، می‌توانند در جهت کاهش خشونت فرهنگی حرکت کنند. در همین راستا، لینچ و مک‌گلدریک که از مهمترین توسعه‌دهندگان نظریه روزنامه‌نگاری صلح هستند، معتقدند رسانه‌ها باید از بازتولید منطق نظامی فاصله بگیرند و به جای تمرکز بر «برد و باخت»، بر فهم ریشه‌های منازعه و امکان‌های صلح تأکید کنند (Lynch & McGoldrick, 2005).

مطالعات بعدی نیز نشان داده‌اند که رسانه‌ها در دوره‌های جنگی می‌توانند در شکل‌دهی به افکار عمومی و جهت‌دهی به فضای سیاسی نقش تعیین‌کننده‌ای داشته باشند. برای مثال، لی و ماسلو (Lee & Maslog, 2005:320) در پژوهشی درباره پوشش رسانه‌ای منازعات آسیایی نشان دادند که بیشتر رسانه‌ها همچنان در چارچوب روزنامه‌نگاری جنگ عمل می‌کنند و کمتر به ابعاد انسانی و صلح‌آمیز منازعه توجه دارند. همچنین هاکت تأکید می‌کند که روزنامه‌نگاری صلح صرفاً یک تکنیک رسانه‌ای نیست، بلکه نوعی رویکرد انتقادی به قدرت، خشونت و بازنمایی سیاسی است که تلاش می‌کند رسانه را از ابزار بازتولید جنگ به بستری برای کاهش تنش تبدیل کند (Hackett, 2007:48-51).

در حوزه تحلیل گفتمان رسانه‌ای نیز پژوهشگران متعددی از چارچوب گالتونگ استفاده کرده‌اند. اوتوسو و جیکوب نشان می‌دهند که رسانه‌ها در جنگ‌های مدرن، علاوه بر بازنمایی رویدادها، در ساخت «دشمن» و شکل‌دهی به مشروعیت سیاسی جنگ نقش دارند (Ottosen & Nohrstedt, 2008). از این منظر، انتخاب واژگان و نحوه روایت رسانه‌ای اهمیت اساسی پیدا می‌کند. استفاده از تعبیری همچون «نابودی»، «انتقام»، «مجازات»، «تهدید وجودی» یا «ضربه قاطع» می‌تواند بازتابی از منطق روزنامه‌نگاری جنگ باشد، در حالی که مفاهیمی مانند «آتش‌بس»، «کاهش تنش»، «راه حل دیپلماتیک»، «حفظ جان غیرنظامیان» و «پایان درگیری» بیشتر با منطق روزنامه‌نگاری صلح همخوانی دارند.

پژوهش حاضر با بهره‌گیری از چارچوب نظری روزنامه‌نگاری صلح، به بررسی چگونگی بازنمایی صلح، آتش‌بس و پایان منازعه در رسانه‌های خبری ایران می‌پردازد. اهمیت این مسئله از آن روست که منازعات نظامی صرفاً در میدان نظامی شکل نمی‌گیرند، بلکه رسانه‌ها نیز از طریق انتخاب واژگان، برجسته‌سازی کنشگران، تعریف علل و پیامدهای منازعه و ارائه یا حذف راه‌های خروج از بحران، در معناپردازی درباره چگونگی پایان جنگ نقش دارند. در این چارچوب، نظریه گالتونگ نه به عنوان معیاری برای اثبات «صلح طلب بودن» یا «جنگ طلب بودن» رسانه‌ها، بلکه به عنوان ابزاری تحلیلی برای شناسایی الگوهای متفاوت بازنمایی پایان منازعه به کار گرفته می‌شود. بر این اساس، تحلیل داده‌ها

بر این مسئله متمرکز است که مفاهیمی چون آتش‌بس، مذاکره، کاهش تنش، ثبات، بازدارندگی، مقاومت و پیروزی چگونه در روایت‌های رسانه‌ای صورت‌بندی شده‌اند و چه تصویری از مسیر مطلوب پایان منازعه ارائه می‌کنند. بدین ترتیب، چارچوب روزنامه‌نگاری صلح امکان مقایسه میان صورت‌بندی‌هایی را فراهم می‌سازد که پایان منازعه را از طریق گفت‌وگو، کاهش خشونت و راه‌حل سیاسی معنا می‌کنند و صورت‌بندی‌هایی که آن را در قالب بازدارندگی، مقاومت، غلبه یا تحمیل هزینه به طرف مقابل بازنمایی می‌کنند.

۴- روش‌شناسی پژوهش

۴-۱ رویکرد پژوهش

پژوهش حاضر از نظر ماهیت، کیفی و از حیث هدف، توصیفی - تحلیلی است. در مطالعات رسانه و صلح، روش‌های کیفی به پژوهشگر این امکان را می‌دهند که فراتر از شمارش واژگان یا تحلیل کمی محتوا، به فهم معناها، الگوهای گفتمانی، جهت‌گیری‌های ایدئولوژیک و شیوه‌های بازنمایی واقعیت در رسانه‌ها بپردازد. برخلاف رویکردهای کمی که بیشتر بر فراوانی و اندازه‌گیری متغیرها تمرکز دارند، پژوهش کیفی تلاش می‌کند لایه‌های پنهان معنا، چارچوب‌های تفسیری و نحوه صورت‌بندی مفاهیم در متن را آشکار سازد (Creswell & Poth, 2016). در حوزه مطالعات صلح نیز بسیاری از پژوهشگران معتقدند تحلیل گفتمان‌های جنگ و صلح بدون توجه به زمینه‌های معنایی، فرهنگی و سیاسی رسانه‌ها امکان‌پذیر نیست (Lynch & McGoldrick, 2005).

بر این اساس، پژوهش حاضر می‌کوشد نحوه بازنمایی مفاهیم صلح، آتش‌بس، کاهش تنش، انتقام، مقاومت، نابودی دشمن و پایان منازعه را در رسانه‌های ایرانی تحلیل کند. تمرکز اصلی پژوهش نه بر سنجش کمی تعداد اخبار، بلکه بر فهم الگوهای معنایی و گفتمانی حاکم بر بازنمایی جنگ و صلح در رسانه‌ها است. از این منظر، پژوهش حاضر در چارچوب مطالعات تفسیری رسانه قرار می‌گیرد و تلاش می‌کند نشان دهد رسانه‌های ایرانی چگونه میان «گفتمان مقاومت» و «گفتمان صلح» توازن برقرار کرده‌اند.

۴-۲ روش گردآوری داده‌ها

داده‌های این پژوهش به شیوه کتابخانه‌ای و اسنادی گردآوری شده‌اند. روش اسنادی یکی از رایج‌ترین روش‌ها در پژوهش‌های رسانه‌ای و مطالعات گفتمان است و بر تحلیل متون، اسناد، گزارش‌ها و داده‌های منتشرشده استوار است (Bowen, 2009:30). پژوهش حاضر، محتوای منتشرشده در رسانه‌های ایرانی شامل خبرها، گزارش‌ها، مصاحبه‌ها، یادداشت‌ها و بیانیه‌های رسمی مرتبط با جنگ تحمیلی ۴۰ روزه آمریکا و اسرائیل علیه ایران مورد بررسی قرار گرفته است. منابع مورد استفاده شامل خبرگزاری‌های

رسمی، روزنامه‌ها، پایگاه‌های خبری و رسانه‌های تحلیلی بوده‌اند. ملاک انتخاب متون، ارتباط مستقیم آنها با مفاهیمی همچون صلح، آتش‌بس، توقف جنگ، پایان منازعه، انتقام، نابودی دشمن، مقاومت، مذاکره و کاهش تنش بوده است. در این چارچوب، تلاش شده است نمونه‌هایی انتخاب شوند که تنوع گفتمانی رسانه‌های ایرانی را بازتاب دهند؛ به گونه‌ای که هم رسانه‌های دارای رویکرد جنگ‌محور و هم رسانه‌هایی که بر ضرورت کاهش تنش و راه‌حل‌های سیاسی تأکید کرده‌اند در نمونه‌نهایی حضور داشته باشند. از نظر زمانی نیز محدوده پژوهش به دوره جنگ ۴۰ روزه و بعد از آن اختصاص یافته است؛ زیرا این بازه زمانی علاوه بر دربرگیری شدیدترین تنش‌های نظامی، شامل دوره‌هایی از طرح ایده آتش‌بس، ضرورت جلوگیری از گسترش جنگ، هشدار نسبت به پیامدهای انسانی و اقتصادی منازعه و تأکید بر راه‌حل‌های دیپلماتیک نیز بوده است.

۴-۳ جامعه آماری و شیوه نمونه‌گیری

جامعه پژوهش شامل مطالب منتشرشده در رسانه‌های خبری ایران درباره جنگ ۴۰ روزه ایران با آمریکا و اسرائیل است. نمونه‌گیری به صورت هدفمند انجام شد و ۲۰ متن خبری و تحلیلی که بیشترین ارتباط را با مسئله «بازنمایی پایان منازعه» داشتند، انتخاب شدند (Patton, 2014). معیار انتخاب، اشاره مستقیم به مفاهیمی چون آتش‌بس، توقف جنگ، مذاکره، کاهش تنش، ثبات، مقاومت، بازدارندگی و چگونگی پایان منازعه بود. کفایت ۲۰ نمونه بر مبنای منطق پژوهش کیفی، تنوع رسانه‌ای و پوشش الگوهای معنایی متفاوت ارزیابی شد؛ به گونه‌ای که نمونه‌ها امکان شناسایی و مقایسه صورت‌بندی‌های اصلی درباره چگونگی پایان جنگ را فراهم می‌کردند.

۴-۴ روش تحلیل داده‌ها

برای تحلیل داده‌ها از روش «تحلیل تماتیک» یا تحلیل مضمون استفاده شده است. تحلیل تماتیک یکی از مهمترین روش‌های تحلیل کیفی داده‌ها است که به پژوهشگر امکان می‌دهد الگوهای معنایی تکرارشونده در متن را شناسایی و طبقه‌بندی کند (Braun & Clarke, 2006:80-82). این روش به‌ویژه در پژوهش‌های رسانه‌ای و مطالعات گفتمان کاربرد گسترده‌ای دارد؛ زیرا می‌تواند ساختارهای معنایی پنهان در روایت‌های رسانه‌ای را آشکار سازد. فرآیند تحلیل در این پژوهش در چند مرحله انجام شده است. در مرحله نخست، متون رسانه‌ای چندین بار مطالعه شدند تا درک کلی از فضای گفتمانی آنها حاصل شود. در مرحله دوم، کدگذاری اولیه انجام گرفت و مفاهیم کلیدی همچون «آتش‌بس»، «انتقام»، «صلح»، «مقاومت»، «نابودی دشمن»، «مذاکره»، «کاهش تنش»، «بحران انسانی»، «گسترش جنگ» و «راه‌حل سیاسی» استخراج شدند. در مرحله سوم، کدهای مشابه در قالب مضامین اصلی و فرعی دسته‌بندی شدند. بر اساس تحلیل اولیه، مضامین اصلی

پژوهش شامل موارد زیر بوده‌اند:

- گفتمان انتقام و نابودی دشمن؛
- گفتمان مقاومت و ایستادگی؛
- گفتمان آتش‌بس و کاهش تنش؛
- گفتمان دیپلماسی و راه‌حل سیاسی؛
- گفتمان بحران انسانی و پیامدهای جنگ؛
- گفتمان جلوگیری از گسترش جنگ منطقه‌ای.

در مرحله نهایی، این مضامین در چارچوب نظریه روزنامه‌نگاری صلح گالتونگ تحلیل شده‌اند تا مشخص شود رسانه‌های ایرانی تا چه میزان به بازنمایی صلح و پایان منازعه پرداخته‌اند و تا چه اندازه در چارچوب روزنامه‌نگاری جنگ عمل کرده‌اند.

۴-۵ اعتبار و قابلیت اعتماد پژوهش

در پژوهش‌های کیفی، اعتبار داده‌ها بیش از آنکه بر تکرارپذیری آماری استوار باشد، بر انسجام تفسیری، تنوع داده‌ها و شفافیت فرآیند تحلیل متکی است (Lincoln, 1985). برای افزایش اعتبار پژوهش حاضر، چند راهبرد مورد استفاده قرار گرفته است. نخست، تلاش شده است نمونه‌های انتخابی از رسانه‌های متنوع با گرایش‌های مختلف گردآوری شوند تا امکان مقایسه گفتمان‌های متفاوت فراهم شود. دوم، فرایند کدگذاری و استخراج مضامین به صورت مرحله‌ای و مکرر انجام شده تا احتمال خطای تفسیری کاهش یابد. سوم، داده‌ها نه تنها بر اساس تیتراها، بلکه بر مبنای متن کامل گزارش‌ها و یادداشت‌ها تحلیل شده‌اند تا تحلیل پژوهش صرفاً بر برداشت‌های سطحی استوار نباشد. همچنین در تحلیل نهایی، یافته‌ها با چارچوب نظری گالتونگ و مطالعات پیشین حوزه روزنامه‌نگاری صلح تطبیق داده شده‌اند تا تفسیر داده‌ها از پشتوانه نظری کافی برخوردار باشد. بدین ترتیب، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش کیفی و تحلیل تماتیک، چگونگی بازنمایی «امکان و مسیرهای پایان منازعه» در رسانه‌های خبری ایران را بررسی می‌کند؛ به‌ویژه اینکه رسانه‌ها در جریان منازعه، چه افق‌هایی از آتش‌بس، مذاکره، کاهش تنش، بازدارندگی یا غلبه را به‌عنوان مسیرهای ممکن خاتمه جنگ صورت‌بندی کرده‌اند.

جدول ۱. نمونه آماری پژوهش

ردیف	رسانه	تیترا/موضوع	تاریخ	جهت‌گیری غالب
1	فارس	راه نجات در مقاومت است؛ از این دشمن نترسید	۱۴۰۵	مقاومت / دینی
2	ایرنا	پیروزی نهایی و نابودی دشمن	۱۴۰۵	مقاومت / جنگ
3	صداسیما	مردم با غیرت ایران اسلامی، تا نابودی دشمن حضور	۱۴۰۵	بسیج اجتماعی

دارند			
4	ایرنا	پاسخ قاطع و ویرانگر ایران به دشمن	۱۴۰۵ بازدارندگی نظامی
5	تابناک	ضربه مرگبار حزب الله به حیف	۱۴۰۵ جنگ / عملیات نظامی
6	تسنیم	سومین ضربه مرگبار حزب الله به نظامیان صهیونیست	۱۴۰۵ مقاومت نظامی
7	ایرنا	مجازات دشمن آمریکایی - صهیونیستی ادامه دارد	۱۴۰۵ انتقام / مقاومت
8	جمهور	حملات کوبنده ایران به سرزمین های اشغالی	۱۴۰۴ نمایش قدرت نظامی
9	تابناک	حمله موشکی سنگین ایران در پاسخ به تعرض آمریکا	۱۴۰۵ پاسخ متقابل نظامی
10	باشگاه خبرنگاران	منطقه و جهان توان تحمل جنگ بیشتر را ندارند	۱۴۰۳ صلح / کاهش تنش
11	تابناک	تاکید قطر بر ضرورت توقف جنگ و بازگشت ثبات	۱۴۰۵ ثبات منطقه ای
12	ایرنا	آسیا نگران پیامدهای تجاوز علیه ایران	۱۴۰۵ پیامدهای جنگ
13	اعتماد	راهی جز آتش بس برای عبور از بحران ها نیست	۱۴۰۳ آتش بس / صلح
14	دنیای اقتصاد	استمرار در گیری ها به نفع هیچ طرفی نیست	۱۴۰۵ دیپلماسی / مذاکره
15	اپلنا	تداوم جنگ به سود هیچ یک از طرف ها نیست	۱۴۰۵ گفت و گو / کاهش تنش
16	مهر	انتقام سخت از عاملان و آمران شهادت رهبری	۱۴۰۴ انتقام
17	مهر	مردم سمنان خواستار انتقام سخت و سنگین از دشمن	۱۴۰۴ بسیج احساسی
18	مهر	قرارگاه حمزه: جنایت اخیر بی پاسخ نخواهد ماند	۱۴۰۴ مقاومت / دینی
19	مهر	اهتزاز پرچم انتقام مسجد جمکران	۱۴۰۴ نمادسازی مذهبی
20	مهر	فتوای آیت الله نوری همدانی برای گرفتن انتقام	۱۴۰۴ مشروعیت دینی، جنگ

۵- تجزیه و تحلیل داده ها

پس از گردآوری و کدگذاری داده های رسانه ای، تحلیل تماتیک نشان داد که بازنمایی جنگ و صلح در رسانه های ایرانی طی جنگ تحمیلی ۴۰ روزه آمریکا و اسرائیل علیه ایران، حول چند الگوی معنایی و گفتمانی اصلی شکل گرفته است. این الگوها بیانگر آن هستند که رسانه های مورد مطالعه، صرفاً در قالب یک گفتمان واحد عمل نکرده اند، بلکه همزمان میان منطق «مقاومت و بازدارندگی» و منطق «مدیریت بحران و جلوگیری از گسترش جنگ» در نوسان بوده اند. بر اساس فرآیند کدگذاری، داده ها در چند شاخص اصلی شامل: گفتمان مقاومت و انتقام، آتش بس و کاهش تنش، دیپلماسی و راه حل سیاسی، بازنمایی دینی جنگ، هویت جمعی و بسیج اجتماعی، و پیامدهای انسانی و اقتصادی جنگ طبقه بندی شدند. در ادامه، هر یک از این شاخص ها در چارچوب نظری

مطالعات صلح، نظریه روزنامه‌نگاری صلح گالتونگ و سایر نظریه‌های رسانه و گفتمان مورد تحلیل قرار می‌گیرند.

۵-۱ گفتمان مقاومت، انتقام و نابودی دشمن

یکی از برجسته‌ترین مضامین استخراج‌شده از داده‌های پژوهش، گفتمان مقاومت، انتقام و نابودی دشمن است. در این شاخص، رسانه‌ها جنگ را در قالب نبردی وجودی، ارزشی و هویتی بازنمایی می‌کنند که در آن «بقای جبهه حق» در گرو ایستادگی و حذف دشمن تصویر می‌شود. از منظر نظریه روزنامه‌نگاری جنگ یوهان گالتونگ، چنین الگویی مبتنی بر قطبی‌سازی شدید، دوقطبی خیر/شر و مشروعیت‌بخشی به تداوم خشونت است (Galtung, 2002). در این چارچوب، رسانه نه بر پیچیدگی‌های سیاسی و امکان‌های صلح، بلکه بر بسیج روانی، تشدید انسجام درون‌گروهی و تقویت اراده مقاومت تمرکز می‌کند.

در بخش مهمی از نمونه‌های مورد مطالعه، این گفتمان قابل مشاهده است. برای مثال، گزارش خبرگزاری فارس با عنوان «راه نجات در مقاومت است؛ از این دشمن نترسید» جنگ را در قالب تقابل «جبهه ایمان» و «جبهه استکبار» بازنمایی می‌کند. متن فارس با استناد به آیات سوره غافر و تفسیر المیزان، دشمن را واجد ویژگی‌هایی همچون «طغیان»، «تحریف حقیقت» و «فساد» معرفی کرده و مقاومت را تنها راه نجات می‌داند. در اینجا، جنگ صرفاً یک بحران ژئوپلیتیکی نیست، بلکه نبردی دینی و تاریخی تصویر می‌شود. این نوع بازنمایی، همان چیزی است که گالتونگ از آن به عنوان «خشونت فرهنگی» یاد می‌کند؛ یعنی زمانی که مفاهیم دینی، اسطوره‌ای و ارزشی برای مشروعیت‌بخشی به خشونت به کار گرفته می‌شوند (Galtung, 1990).

همین الگو در گزارش‌های ایرنا، مهر و صداوسیما نیز مشاهده می‌شود. تیترهایی همچون «پیروزی نهایی و نابودی دشمن»، «تا نابودی دشمن در عرصه حضور داریم»، «انتقام سخت از عاملان» و «انتقام سخت و سنگین از دشمن» همگی بر استمرار تقابل و حذف کامل طرف مقابل تأکید دارند. از منظر نظریه قاب‌بندی رسانه‌ای انتمن، این تیترها از طریق انتخاب واژگان احساسی و جنگی، چارچوب ذهنی مخاطب را به سمت ضرورت تداوم نبرد هدایت می‌کنند (Entman, 1993). برای مثال، استفاده از واژه‌هایی مانند «نابودی»، «انتقام سخت»، «کوبیدن سر دشمن» یا «ضربه مرگبار» موجب می‌شود جنگ نه به عنوان پدیده‌ای قابل مدیریت، بلکه به مثابه نبردی تا سرحد حذف کامل دشمن درک شود.

در گزارش‌های تابناک و تسنیم درباره «ضربه مرگبار حزب‌الله» نیز رسانه‌ها از زبان

پیروزمحور و نظامی استفاده کرده‌اند. در این متون، تمرکز اصلی بر موفقیت عملیات، تلفات دشمن و قدرت نظامی جبهه مقاومت است. به تعبیر لینچ و مک‌گلدریک، این نوع پوشش رسانه‌ای در چارچوب «روزنامه‌نگاری جنگ» قرار می‌گیرد؛ زیرا بر برد و باخت، قدرت‌نمایی و نابودی طرف مقابل تأکید می‌کند و به ابعاد انسانی جنگ یا امکان‌های دیپلماتیک توجهی ندارد (Lynch & McGoldrick, 2005).

همچنین در برخی داده‌ها، گفتمان انتقام با عناصر آیینی و مذهبی پیوند خورده است. گزارش مهر درباره «اهتراز پرچم انتقام مسجد جمکران» و فتوای آیت‌الله نوری همدانی درباره «انتقام خون رهبر انقلاب» نشان می‌دهد که رسانه‌ها تلاش کرده‌اند مفهوم جنگ و انتقام را در قالبی مقدس و دینی بازنمایی کنند. در اینجا، انتقام صرفاً یک واکنش سیاسی یا نظامی نیست، بلکه به تکلیف شرعی و وظیفه مذهبی تبدیل می‌شود. از منظر نظریه «دین مدنی» رابرت بلا، این فرایند می‌تواند موجب تقویت انسجام جمعی و بازتولید مشروعیت سیاسی شود (Bellah, 2005). بنابراین، رسانه‌ها در این نمونه‌ها نقش مهمی در قدسی‌سازی جنگ و بازتولید گفتمان مقاومت ایفا کرده‌اند. براین اساس تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد شاخص «مقاومت، انتقام و نابودی دشمن» یکی از غالب‌ترین مضامین در رسانه‌های ایرانی طی جنگ ۴۰ روزه بوده است. این شاخص عمدتاً بر عناصر هویتی، مذهبی، احساسی و بسیج‌گرانه استوار بوده و رسانه‌ها از طریق آن تلاش کرده‌اند نوعی انسجام جنگی و مشروعیت‌بخشی به تداوم مقاومت ایجاد کنند.

۵-۲ شاخص آتش‌بس، کاهش تنش و پایان منازعه

دومین شاخص مهم استخراج‌شده از داده‌ها، گفتمان آتش‌بس، کاهش تنش و پایان منازعه است. برخلاف شاخص پیشین که بر تقابل و استمرار نبرد تأکید داشت، این شاخص جنگ را پدیده‌ای پرهزینه، بحران‌زا و تهدیدکننده ثبات منطقه‌ای و جهانی بازنمایی می‌کند. از منظر گالتونگ، این الگو به «روزنامه‌نگاری صلح» نزدیک است؛ زیرا به جای تمرکز بر نابودی دشمن، بر جلوگیری از گسترش خشونت، کاهش رنج انسانی و جستجوی راه‌حل‌های سیاسی تأکید دارد (Galtung, 2002).

در این چارچوب، گزارش باشگاه خبرنگاران جوان با عنوان «منطقه و جهان توان تحمل جنگ بیشتر را ندارند» نمونه مهمی محسوب می‌شود. در این متن که بازتاب سخنان دبیرکل سازمان ملل است، بر ضرورت توقف فوری خصومت‌ها، جلوگیری از درگیری گسترده و کاهش تنش تأکید شده است. واژگانی همچون «آتش‌بس»، «توقف خصومت‌ها»، «پرهیز از تشدید بحران» و «حفظ امنیت منطقه‌ای» نشان می‌دهد رسانه در اینجا تلاش می‌کند جنگ را نه به عنوان صحنه قهرمانی نظامی، بلکه به عنوان تهدیدی علیه نظم جهانی بازنمایی کند.

همین رویکرد در گزارش تابناک با عنوان «تأکید قطر بر ضرورت توقف جنگ و بازگشت ثبات به منطقه» نیز مشاهده می‌شود. در این متن، رسانه بر مفاهیمی مانند «ثبات»، «امنیت منطقه»، «توقف جنگ» و «احترام به حاکمیت ملی» تمرکز کرده است. از منظر اولیور ریچموند، صلح پایدار زمانی شکل می‌گیرد که بازیگران سیاسی به سمت بازسازی ثبات منطقه‌ای و کاهش بحران حرکت کنند (Richmond, 2003). بنابراین، این نوع روایت‌ها در چارچوب گفتمان صلح قابل تحلیل‌اند.

گزارش ایرنا با عنوان «آسیا نگران پیامدهای تجاوز علیه ایران؛ تأکید بر دیپلماسی و ثبات منطقه» نیز در همین شاخص قرار می‌گیرد. در این متن، جنگ نه فقط از منظر نظامی، بلکه از زاویه بحران انرژی، اختلال تجارت جهانی، افزایش قیمت نفت و تهدید اقتصاد بین‌المللی بررسی شده است. این نوع بازنمایی با دیدگاه چامسکی درباره «ابعاد پنهان جنگ» همخوانی دارد؛ یعنی توجه به پیامدهای ساختاری و جهانی منازعات که معمولاً در پوشش‌های جنگ‌محور نادیده گرفته می‌شوند (Chomsky, 2011).

همچنین گزارش ایلنا درباره موضع چین و سخنان رئیس‌جمهور ایران در روزنامه دنیای اقتصاد نیز بر این شاخص دلالت دارند. در این متون، مفاهیمی همچون «گفت‌وگو»، «پرهیز از افزایش تنش»، «راه‌حل سیاسی»، «عدم گسترش جنگ» و «عقلانیت» برجسته شده‌اند. این واژگان نشان می‌دهند بخشی از گفتمان رسانه‌ای ایران تلاش داشته است جنگ را به‌عنوان بحرانی قابل کنترل و پایان‌پذیر بازنمایی کند. بنابراین شاخص «آتش‌بس، کاهش تنش و پایان منازعه» بیانگر حضور نوعی گفتمان صلح در رسانه‌های ایرانی است؛ گفتمانی که هرچند نسبت به گفتمان مقاومت فراگیری کمتری داشته، اما در سطح دیپلماتیک، منطقه‌ای و بین‌المللی به‌طور معناداری حضور یافته است.

۵-۳ شاخص دیپلماسی، مذاکره و راه‌حل سیاسی

یکی دیگر از مضامین مهم استخراج‌شده از داده‌ها، تأکید بر دیپلماسی، مذاکره و راه‌حل سیاسی است. در این شاخص، رسانه‌ها جنگ را پدیده‌ای حل‌وفصل‌پذیر تصویر می‌کنند و بر امکان مدیریت بحران از طریق گفت‌وگو و سازوکارهای سیاسی تأکید دارند. از منظر نظریه «صلح مثبت» گالتونگ، صلح تنها نبود جنگ نیست، بلکه نیازمند شکل‌گیری سازوکارهای پایدار گفت‌وگو، همکاری و مدیریت بحران است (Galtung, 1969).

در سخنان رئیس‌جمهور ایران که در روزنامه دنیای اقتصاد بازتاب یافته، عباراتی همچون «استمرار درگیری‌ها به نفع هیچ طرفی نیست»، «راه‌حل مشکلات در گفت‌وگو است» و «پرهیز از تخریب بیشتر» نشان می‌دهد دولت تلاش داشته است نوعی روایت

عقلانی و کنترل شده از بحران ارائه دهد. در اینجا، رسانه نه بر احساسات جنگی، بلکه بر امکان مدیریت بحران و بازگشت به ثبات تأکید می‌کند.

گزارش ایلنا درباره موضع چین نیز نمونه مهمی از این شاخص است. در این متن، سخنگوی وزارت خارجه چین تصریح می‌کند که «تداوم جنگ به سود هیچ‌یک از طرف‌ها نیست» و بر «مذاکره»، «گفت‌وگو» و «کاهش تنش» تأکید دارد. این رویکرد با نظریه «حل منازعه» جان برتون همخوان است که معتقد است منازعات پایدار تنها از طریق گفت‌وگو و درک متقابل قابل مدیریت اند. (Burton, 1991).

همچنین گزارش ایرنا درباره نگرانی کشورهای آسیایی از پیامدهای جنگ نشان می‌دهد رسانه‌ها در مواردی تلاش کرده‌اند جنگ را از منظر دیپلماسی منطقه‌ای و نظم بین‌المللی تحلیل کنند. در این روایت‌ها، مسئله اصلی نه پیروزی نظامی، بلکه جلوگیری از بی‌ثباتی گسترده و حفظ امنیت منطقه‌ای است. براین اساس می‌توان گفت شاخص «دیپلماسی و راه‌حل سیاسی» نشان می‌دهد که بخشی از رسانه‌های ایرانی در خلال جنگ ۴۰ روزه، علاوه بر بازنمایی مقاومت و بازدارندگی، تلاش داشته‌اند ضرورت مدیریت بحران، مذاکره و جلوگیری از گسترش جنگ را نیز برجسته سازند.

۵-۴ شاخص بازنمایی دینی و مقدس‌سازی جنگ

یکی از مهمترین مضامین استخراج شده از داده‌های پژوهش، بازنمایی دینی جنگ و قدسی‌سازی منازعه است. در این شاخص، رسانه‌ها جنگ را صرفاً به‌عنوان یک تقابل سیاسی یا نظامی بازنمایی نمی‌کنند، بلکه آن را به نبردی مقدس، تاریخی و الهی تبدیل می‌نمایند. از منظر نظریه‌های مطالعات صلح، این نوع بازنمایی نقش مهمی در مشروعیت بخشی به خشونت و تداوم منازعه ایفا می‌کند. یوهان گالتونگ این وضعیت را ذیل مفهوم «خشونت فرهنگی» توضیح می‌دهد؛ یعنی زمانی که عناصر دینی، اسطوره‌ای و فرهنگی به گونه‌ای به کار گرفته می‌شوند که خشونت و جنگ را مشروع، اخلاقی و حتی مقدس جلوه دهند. (Galtung, 1990).

در بسیاری از داده‌های مورد مطالعه، رسانه‌ها از زبان مذهبی و نمادهای شیعی برای بازنمایی جنگ استفاده کرده‌اند. در اینجا دشمن نه صرفاً یک بازیگر سیاسی، بلکه «جبهه استکبار» و مصداق تاریخی ظلم معرفی می‌شود. در مقابل، مقاومت در جایگاه کنشی ایمانی و الهی قرار می‌گیرد. این نوع صورت‌بندی، جنگ را از سطح منازعه سیاسی به سطح رسالت دینی ارتقا می‌دهد. همین الگو در بیانیه قرارگاه حمزه سیدالشهدا نیز مشاهده می‌شود. در این متن، عباراتی همچون «جبهه حق علیه باطل»، «شعله خشم پیروان حق»، «نبرد تا پیروزی نهایی» و «ظهور حضرت بقیه‌الله» به کار رفته است. در اینجا، جنگ در چارچوب روایت آخرالزمانی و الهیاتی بازنمایی می‌شود؛ به این معنا که نبرد کنونی بخشی

از مبارزه تاریخی میان نیروهای حق و شر تصویر می‌گردد. از منظر کارل اشمیت، سیاست در شرایط بحرانی معمولاً به حوزه الهیات سیاسی نزدیک می‌شود و مفاهیم دینی برای مشروعیت‌بخشی به تصمیمات سیاسی و جنگی مورد استفاده قرار می‌گیرند (Schmitt, 2005). داده‌های پژوهش حاضر نیز نشان می‌دهد رسانه‌ها در بسیاری از موارد، جنگ را از طریق مفاهیم دینی معناگذاری کرده‌اند.

نمادهای آیینی نیز نقش مهمی در این فرایند داشته‌اند. گزارش مهر درباره «اهتراز پرچم معروف انتقام مسجد جمکران» نمونه بارزی از پیوند نماد دینی و جنگ است. پرچم سرخ «یالثارات الحسین» در فرهنگ شیعی، نماد خونخواهی، مظلومیت و انتقام تاریخی است. رسانه با بازنمایی این نماد، تلاش می‌کند جنگ را در امتداد حافظه تاریخی عاشورا قرار دهد. از منظر نظریه حافظه جمعی موریس هالبواکس، جوامع از طریق بازتولید نمادها و روایت‌های تاریخی، بحران‌های معاصر را معناگذاری می‌کنند (Halbwachs, 2020). در اینجا نیز جنگ معاصر در قالب الگوی تاریخی عاشورا و انتقام خون شهیدان تفسیر می‌شود.

همچنین همانطور که قبلاً اشاره شد فتوای آیت‌الله نوری همدانی مبنی بر اینکه «بر همه مسلمانان فرض است که منتقم خون رهبر شهید خود باشند» نشان می‌دهد که جنگ در سطحی فراتر از سیاست رسمی و در قالب تکلیف دینی بازنمایی شده است. این نوع بازنمایی می‌تواند موجب شکل‌گیری نوعی «بسیج مقدس» شود؛ یعنی وضعیتی که در آن جنگ از طریق مشروعیت مذهبی، به وظیفه‌ای اخلاقی و ایمانی تبدیل می‌گردد. رنه ژیرار معتقد است جوامع در شرایط بحران، از طریق بازتولید نمادهای قربانی و انتقام، انسجام جمعی خود را تقویت می‌کنند (Girard, 1977). در داده‌های این پژوهش نیز شهادت، انتقام و خونخواهی به عناصر اصلی بازنمایی رسانه‌ای جنگ تبدیل شده‌اند.

بنابراین، یافته‌ها نشان می‌دهد رسانه‌های ایرانی در خلال جنگ ۴۰ روزه، به‌طور گسترده از زبان دینی، نمادهای شیعی و روایت‌های مقدس برای معناگذاری جنگ استفاده کرده‌اند. این فرایند، علاوه بر مشروعیت‌بخشی به مقاومت، نقش مهمی در بازتولید هویت جمعی و انسجام اجتماعی ایفا کرده است.

۵-۵ شاخص بازنمایی هویت جمعی و بسیج اجتماعی

یکی دیگر از مضامین مهم استخراج‌شده از داده‌ها، بازنمایی هویت جمعی و بسیج اجتماعی است. در این شاخص، رسانه‌ها تلاش می‌کنند جنگ را نه صرفاً مسئله دولت یا نیروهای نظامی، بلکه مسئله «ملت»، «امت» و «همه مردم» بازنمایی کنند. از منظر نظریه‌های رسانه و هویت، رسانه‌ها نقش مهمی در ساخت و بازتولید هویت‌های جمعی دارند و از

طریق زبان، نمادها و روایت‌ها، احساس تعلق و انسجام اجتماعی را تقویت می‌کنند (Hall, 2024).

در بسیاری از نمونه‌های مورد بررسی، واژگانی همچون «ملت ایران»، «امت اسلامی»، «مردم با غیرت»، «وحدت ملی»، «حضور مردم» و «ایستادگی ملت» به صورت مکرر تکرار شده‌اند. برای مثال، گزارش صداوسیما با عنوان «مردم با غیرت ایران اسلامی تا نابودی دشمن در عرصه حضور دارند» تلاش می‌کند نوعی تصویر یکپارچه و همگن از جامعه ایرانی ارائه دهد. در این متن، مردم نه به عنوان گروه‌هایی متکثر با دیدگاه‌های مختلف، بلکه به عنوان جمعیتی متحد و مقاوم بازنمایی می‌شوند. همین الگو در سخنان مهدی چمران در ایرنا نیز مشاهده می‌شود؛ جایی که تأکید می‌شود «همه مردم ایران پشت سر رهبری ایستاده‌اند» و «یک خواسته دارند».

از منظر بندیکت اندرسون، ملت‌ها «جماعت‌های خیالی» هستند که از طریق رسانه‌ها و روایت‌های مشترک بازتولید می‌شوند (Anderson, 2020: 282). در این داده‌ها نیز رسانه‌ها از طریق بازنمایی مکرر «وحدت مردم»، «حضور جمعی» و «اراده مشترک»، نوعی هویت ملی یکپارچه را بازسازی کرده‌اند. این امر به ویژه در شرایط جنگی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند؛ زیرا انسجام اجتماعی به یکی از منابع قدرت سیاسی و روانی تبدیل می‌شود. همچنین رسانه‌ها از عناصر احساسی و فرهنگی برای تقویت این هویت جمعی استفاده کرده‌اند. واژگانی مانند «غیرت»، «افتخار»، «عزت»، «حرم»، «ایستادگی» و «مقاومت» بار عاطفی و هویتی بالایی دارند و می‌توانند احساس تعلق و همبستگی را تقویت کنند. استوارت هال معتقد است هویت‌ها از طریق بازنمایی ساخته می‌شوند و رسانه‌ها نقش مهمی در تثبیت مرز میان «ما» و «دیگری» دارند (Hall et al, 2024). در این پژوهش نیز رسانه‌ها از طریق تقابل میان «ملت مقاوم ایران» و «دشمن متجاوز» نوعی مرزبندی هویتی ایجاد کرده‌اند. بیانیه قرارگاه حمزه سیدالشهدا در همین چارچوب نیز قابل تحلیل است. در این متن، عباراتی مانند «ملت بزرگ ایران»، «درس آموختگان مکتب علوی و حسینی» و «فرزندان غیور ملت» به کار رفته است. این واژگان تلاش می‌کنند هویت ملی، مذهبی و انقلابی را در یکدیگر ادغام کنند و جنگ را به مسئله‌ای مرتبط با تمام جامعه تبدیل نمایند. بنابراین تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد رسانه‌های ایرانی در جریان جنگ ۴۰ روزه، نقش مهمی در بازنمایی هویت جمعی و بسیج اجتماعی ایفا کرده‌اند. رسانه‌ها از طریق تأکید بر وحدت ملی، حضور مردم، مقاومت جمعی و هویت دینی - ملی، تلاش کرده‌اند نوعی انسجام اجتماعی پیرامون گفتمان مقاومت و دفاع از کشور ایجاد کنند.

۵-۶ شاخص بازنمایی بحران انسانی، اقتصادی و پیامدهای جنگ

یکی دیگر از مضامین مهم در داده‌های پژوهش، بازنمایی پیامدهای انسانی، اقتصادی و

منطقه‌ای جنگ است. این شاخص بیشتر در رسانه‌هایی مشاهده می‌شود که به مسئله ثبات منطقه‌ای، بحران انرژی، رنج غیرنظامیان و هزینه‌های جهانی جنگ پرداخته‌اند. از منظر روزنامه‌نگاری صلح، توجه به پیامدهای انسانی و ساختاری جنگ یکی از مهمترین شاخص‌های فاصله گرفتن از گفتمان جنگ‌محور است (Lynch & McGoldrick, 2005). برای مثال، گزارش ایرنا با عنوان «آسیا نگران پیامدهای تجاوز علیه ایران؛ تأکید بر دیپلماسی و ثبات منطقه» به‌طور گسترده بر بحران انرژی، اختلال در تجارت جهانی، افزایش قیمت نفت و نگرانی دولت‌های آسیایی تمرکز دارد. در این متن، جنگ نه به‌عنوان صحنه‌ای برای پیروزی نظامی، بلکه به‌عنوان بحرانی جهانی با پیامدهای اقتصادی و امنیتی بازنمایی می‌شود. این نوع تحلیل با دیدگاه چامسکی درباره «پیامدهای ساختاری جنگ» همخوان است؛ یعنی توجه به اثرات اقتصادی و جهانی جنگ فراتر از میدان نبرد (Chomsky, 2011). همچنین در سخنان دبیرکل سازمان ملل که توسط باشگاه خبرنگاران جوان بازتاب یافته، بر «رنج غیرنظامیان»، «تحمل‌ناپذیر بودن جنگ»، «گسترش بحران» و «ضرورت توقف خصومت‌ها» تأکید شده است. این نوع روایت تلاش می‌کند جنگ را از منظر انسانی و اخلاقی بازنمایی کند. از منظر گالتونگ، رسانه‌هایی که به قربانیان، آوارگان، بحران انسانی و پیامدهای اجتماعی جنگ توجه می‌کنند، به الگوی روزنامه‌نگاری صلح نزدیک‌تر هستند (Galtung, 2002). همچنین گزارش‌های مرتبط با مواضع قطر و چین نیز بر پیامدهای منطقه‌ای جنگ تأکید دارند. در این متون، مفاهیمی مانند «ثبات منطقه‌ای»، «خطر گسترش بحران»، «امنیت جهانی» و «پیامدهای فرمانطقه‌ای جنگ» برجسته شده‌اند. این رویکرد نشان می‌دهد بخشی از رسانه‌ها تلاش کرده‌اند جنگ را در بستری گسترده‌تر از تقابل نظامی تحلیل کنند. در مجموع، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد هرچند گفتمان مقاومت و تقابل در رسانه‌های ایرانی غالب بوده، اما بخشی از رسانه‌ها نیز به پیامدهای انسانی، اقتصادی و منطقه‌ای جنگ توجه کرده‌اند و تلاش داشته‌اند ضرورت کنترل بحران و جلوگیری از گسترش خشونت را برجسته سازند.

جدول ۲. فرایند کدگذاری داده‌ها در پژوهش

ردیف	متن / نمونه رسانه‌ای	کدهای باز	کدهای محوری	کد گزینشی / مضمون نهایی
1	«راه نجات در مقاومت است» - فارس	مقاومت، جبهه حق، نابودی دشمن، وعده الهی، ایستادگی	مقاومت دینی، مشروعیت بخشی الهی به جنگ	گفتمان مقاومت و مقدس سازی جنگ
2	«پیروزی نهایی و نابودی دشمن» - ایرنا	پیروزی نهایی، محور دشمن، مبارزه مستمر، وحدت	بازدارندگی و حذف دشمن	گفتمان مقاومت و انتقام
3	«مردم تا نابودی دشمن در عرصه حضور دارند» - صداوسیما	غیرت، حضور مردم، نابودی دشمن، استقامت	بسیج اجتماعی و انسجام ملی	هویت جمعی و بسیج اجتماعی

4	«پاسخ ویرانگر ایران» - ایرنا	پاسخ قاطع، ویرانگر، اقتدار نظامی، تنگه هرمز	بازدارندگی نظامی	گفتمان جنگ و بازدارندگی
5	«ضربه مرگبار حزب الله» - تابناک	حمله مرگبار، مجروح شدن نظامیان، عملیات پهبادی	پیروزی نظامی محور مقاومت	گفتمان جنگ و تقابل
6	«سومین ضربه مرگبار حزب الله» - تسنیم	حمله پهبادی، ضربه مرگبار، هدف قراردادن دشمن	استمرار نبرد و مقاومت	گفتمان مقاومت
7	«مجازات دشمن آمریکایی - صهیونیستی ادامه دارد» - ایرنا	مجازات دشمن، شکست دشمن، تسلیم کامل	استمرار جنگ تا پیروزی	گفتمان مقاومت و انتقام
8	«حملات کوبنده ایران به سرزمین های اشغالی» - جمهوری	موشک های ایرانی، عبور از پدافند، تل آویو زیر آتش	نمایش قدرت نظامی	گفتمان بازدارندگی
9	«حمله موشکی سنگین ایران» - تابناک	پاسخ موشکی، تعرض آمریکا، شلیک موشک	واکنش متقابل نظامی	گفتمان جنگ و پاسخ متقابل
10	«انتقام سخت از عاملان» - مهر	انتقام سخت، مطالبات مردم، جنایت دشمن	خونخواهی و انتقام جمعی	گفتمان انتقام
11	«انتقام سخت و سنگین از دشمن» - مهر	خشم عمومی، آمریکای جنایتکار، انتقام	بسیج احساسی جامعه	گفتمان انتقام و بسیج اجتماعی
12	«فرارگاه حمزه: جنایت بی پاسخ نمی ماند» - مهر	جبهه حق، نابودی صهیونیسم، ظهور، مقاومت	الهیاتی شدن جنگ	مقدس سازی جنگ
13	«هتزاز پرچم انتقام مسجد جمکران» - مهر	یالئارات الحسین، پرچم سرخ، انتقام	نمادسازی مذهبی جنگ	مقدس سازی و آیینی سازی جنگ
14	«فتوی انتقام خون رهبر انقلاب» - مهر	فرض شرعی، انتقام، خون شهید	تکلیف دینی جنگ	مشروعیت دینی و مقاومت
15	«منطقه و جهان توان تحمل جنگ بیشتر را ندارند» - باشگاه خبرنگاران	توقف خصومت ها، آتش بس، بحران انسانی	جلوگیری از گسترش جنگ	گفتمان صلح و کاهش تنش
16	«تاکید قطر بر توقف جنگ» - تابناک	توقف جنگ، ثبات منطقه، احترام به حاکمیت	امنیت منطقه ای	گفتمان صلح و ثبات
17	«آسیا نگران پیامدهای تجاوز علیه ایران» - ایرنا	بحران انرژی، اقتصاد جهانی، دیپلماسی	پیامدهای جهانی جنگ	بحران انسانی و اقتصادی جنگ
18	«راهی جز آتش بس نیست» - اعتماد	آتش بس، بحران های کشور، کاهش درگیری	مدیریت بحران از طریق صلح	گفتمان آتش بس
19	«استمرار درگیری ها به نفع هیچ طرفی نیست» - دنیای اقتصاد	عقلانیت، گفت وگو، پرهیز از تخریب	راه حل سیاسی	دیپلماسی و مذاکره
20	«تداوم جنگ به سود هیچ یک از طرف ها نیست» - ایلنا	کاهش تنش، مذاکره، راه حل سیاسی	مدیریت بحران و گفت وگو	گفتمان صلح و دیپلماسی

فرایند کدگذاری داده ها نشان داد که رسانه های ایرانی در جریان جنگ ۴۰ روزه، چند الگوی معنایی اصلی را بازتولید کرده اند. در سطح کدهای باز، واژگانی همچون «انتقام»، «مقاومت»، «نابودی دشمن»، «آتش بس»، «گفت وگو»، «ثبات منطقه ای»، «شهادت» و «غیر ملی» بیشترین تکرار را داشته اند. این کدها در مرحله کدگذاری محوری، در قالب مضامینی چون «بازدارندگی نظامی»، «بسیج اجتماعی»، «مشروعیت دینی جنگ»، «دیپلماسی و کاهش تنش» و «مدیریت بحران» سازمان دهی شدند. در نهایت، کدگذاری

گزینشی نشان داد که بازنمایی رسانه‌ای جنگ در ایران عمدتاً حول دو گفتمان کلان شکل گرفته است: نخست، گفتمان مقاومت و جنگ که بر انتقام، نابودی دشمن و مشروعیت مقاومت تأکید دارد؛ و دوم، گفتمان صلح و مدیریت بحران که بر آتش‌بس، ثبات منطقه‌ای، مذاکره و جلوگیری از گسترش جنگ متمرکز است.

نتیجه‌گیری

یافته‌های پژوهش حاضر نشان می‌دهد بازنمایی جنگ و صلح در رسانه‌های ایرانی طی جنگ تحمیلی ۴۰ روزه آمریکا و اسرائیل علیه ایران، واجد ساختاری چندلایه، ترکیبی و دوگانه بوده است. تحلیل تماتیک داده‌ها نشان داد که رسانه‌های مورد مطالعه، نه به‌طور کامل در چارچوب «روزنامه‌نگاری جنگ» عمل کرده‌اند و نه کاملاً به الگوی «روزنامه‌نگاری صلح» نزدیک بوده‌اند، بلکه نوعی هم‌زیستی و نوسان میان این دو منطق رسانه‌ای در آنها مشاهده می‌شود.

بخش مهمی از رسانه‌های مورد بررسی، جنگ را در قالب گفتمان مقاومت، بازدارندگی و انتقام بازنمایی کرده‌اند. در این چارچوب، مفاهیمی همچون «نابودی دشمن»، «انتقام سخت»، «پیروزی نهایی»، «پاسخ قاطع» و «تداوم مقاومت» به‌صورت گسترده برجسته شده‌اند. این نوع بازنمایی، با نظریه «روزنامه‌نگاری جنگ» گالتونگ همخوان است؛ زیرا رسانه‌ها در بسیاری از موارد، منازعه را در قالب تقابل دوگانه حق و باطل، خیر و شر و مقاومت و استکبار صورت‌بندی کرده‌اند. همچنین داده‌ها نشان داد که بخشی از رسانه‌ها برای مشروعیت‌بخشی به مقاومت و تداوم جنگ، از عناصر دینی، آیینی و نمادهای شیعی بهره گرفته‌اند. مفاهیمی مانند «بالتارات الحسین»، «شهادت»، «انتقام خون شهدا» و «نبرد حق علیه باطل» نشان می‌دهد که جنگ در بسیاری از متون رسانه‌ای، صرفاً مسئله‌ای سیاسی یا نظامی نبوده، بلکه به سطحی هویتی و مقدس ارتقا یافته است. در عین حال، یافته‌ها نشان می‌دهد که همزمان با این گفتمان جنگ‌محور، بخشی از رسانه‌ها و مواضع رسمی بر ضرورت کاهش تنش، جلوگیری از گسترش بحران، حفظ ثبات منطقه‌ای و بازگشت به مسیر دیپلماسی تأکید داشته‌اند. در این دسته از متون، جنگ بیشتر به‌عنوان تهدیدی علیه امنیت منطقه‌ای، اقتصاد جهانی و ثبات بین‌المللی بازنمایی شده است. مفاهیمی همچون «آتش‌بس»، «گفت‌وگو»، «راه‌حل سیاسی»، «مدیریت بحران» و «پرهیز از تشدید درگیری» نشان می‌دهد که بخشی از گفتمان رسانه‌ای ایران، به الگوی «روزنامه‌نگاری صلح» نزدیک بوده است. همچنین تحلیل داده‌ها نشان داد رسانه‌ها نقش مهمی در بازتولید هویت جمعی و بسیج اجتماعی ایفا کرده‌اند. تأکید مکرر بر «ملت ایران»، «امت اسلامی»، «حضور مردم»، «وحدت ملی» و «غیرت ایرانی» بیانگر تلاش رسانه‌ها برای

تقویت انسجام اجتماعی در شرایط جنگی است. در این چارچوب، رسانه‌ها نه تنها روایتگر جنگ، بلکه تولیدکننده معنا، هویت و همبستگی اجتماعی نیز بوده‌اند. در مجموع، می‌توان گفت بازنمایی جنگ و صلح در رسانه‌های ایرانی طی جنگ ۴۰ روزه، واجد نوعی «گفتمان ترکیبی» بوده است؛ گفتمانی که از یک سو بر مقاومت، بازدارندگی و پاسخ نظامی تأکید دارد و از سوی دیگر، بر مدیریت بحران، جلوگیری از گسترش جنگ و ضرورت دیپلماسی نیز توجه می‌کند. این وضعیت نشان می‌دهد که رسانه‌های ایرانی در مواجهه با بحران‌های امنیتی، همزمان دو کارکرد عمده را دنبال می‌کنند: نخست، حفظ انسجام داخلی و مشروعیت‌بخشی به مقاومت؛ و دوم، کنترل بحران و جلوگیری از تبدیل جنگ به منازعه‌ای فراگیر و فرسایشی در سطح منطقه‌ای و جهانی.

استناد به این مقاله: خمارباقی، سمیه، رکابی شعیب، جواد (۱۴۰۵). بازنمایی پایان منازعه در رسانه‌های خبری ایران: مطالعه موردی جنگ ۴۰ روزه ایران با آمریکا و اسرائیل در سال ۱۴۰۵، فصلنامه علمی رهیافت انقلاب اسلامی، ۲۰(۷۵)، ۱۰۷-۱۳۴

The Islamic Revolution Approach Quarterly is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

منابع و مآخذ:

- منابع فارسی
- کردبچه حسین آباد، م.، عسگر خانی، ا.، مرادی، م.، و میرعباسی، س. ب. (۱۴۰۱). «بررسی مسئولیت شورای امنیت در قبال شناسایی متجاوز جنگی؛ مطالعه موردی جنگ عراق علیه ایران». فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۶ (۶۰)، ۱۴۳-۱۶۰.
- دست‌غیب، س. ا. ر.، رضایی، م. ت.، و جلالیان، ع. (۱۴۰۰). «مواضع اصلاحی و انتقادی جمهوری اسلامی ایران به ساختارهای سازمان‌های بین‌المللی از دیدگاه آیت‌الله خامنه‌ای». فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۵ (۵۷)، ۱۰۵-۱۲۴.
- راهنورد، پ.، صلاحی، س.، و عسگر خانی، ا. (۱۳۹۹). «بررسی چالش‌های امنیتی و زیست‌محیطی عراق و ایران پس از تهاجم نظامی آمریکا در سال ۲۰۰۳». فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۴ (۵۱)، ۱۷۳-۱۹۶.
- طباطبایی، س. م.، و حجازی، ا. (۱۳۹۵). «حفظ هویت اسلامی و امنیت هستی‌شناختی در سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران از منظر مقام معظم رهبری». فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۰ (۳۴)، ۹۵-۱۱۶.
- هاشمیان جزی، م.، هاشمی، س. ح.، و شمس‌ناتری، م. ا. (۱۴۰۱). «رویکرد جمهوری اسلامی ایران به حقوق و آزادی‌های بنیادین با تأکید بر جراتم علیه امنیت ملی». فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۱۶ (۶۰)، ۲۹-۴۴.
- باشگاه خبرنگاران جوان. (۱۴۰۳، ۲۶ فروردین). منطقه و جهان توان تحمل جنگ بیشتر را ندارند. بازیابی شده از: <https://www.yjc.ir/fa/news/8711607>
- تابناک. (۱۴۰۵، ۱۷ فروردین). تأکید قطر بر ضرورت توقف جنگ و بازگشت ثبات به منطقه. بازیابی شده از: <https://www.tabnak.ir/fa/news/1365754>
- تابناک. (۱۴۰۵، ۳ خرداد). ضربه مرگبار جدید حزب‌الله به حیف. بازیابی شده از: <https://www.tabnak.ir/fa/news/1374568>
- تابناک. (۱۴۰۵، ۷ خرداد). تصاویر حمله موشکی سنگین ایران در پاسخ به تعرض بامدادی آمریکا. بازیابی شده از: <https://www.tabnak.ir/fa/news/1375546>
- تسنیم. (۱۴۰۵، ۱ خرداد). سومین ضربه مرگبار حزب‌الله به نظامیان صهیونیست در مرگلیوت. بازیابی شده از: <https://www.tasnimnews.ir/fa/news/1405/03/01/3597795>
- جمهور. (۱۴۰۴، ۲۹ جوزا). حملات کوبنده ایران به سرزمین‌های اشغالی؛ تل آویو زیر آتش! بازیابی شده از: <https://www.jomhornews.com/fa/news/183241>
- خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا). (۱۴۰۵). چمران: خواسته همه مردم پیروزی نهایی و نابودی دشمن است. بازیابی شده از: <https://www.irna.ir/news/86123141>
- خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا). (۱۴۰۵). عضو مجلس خبرگان: پاسخ قاطع ایران به هرگونه تعدی، بازدارنده و ویرانگر خواهد بود. بازیابی شده از: <https://www.irna.ir/news/86167621>
- خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا). (۱۴۰۵). وزارت دفاع: مجازات دشمن آمریکایی - صهیونیستی همچنان ادامه دارد. بازیابی شده از: <https://www.irna.ir/news/86116690>
- خبرگزاری جمهوری اسلامی (ایرنا). (۱۴۰۵). آسیا نگران پیامدهای تجاوز علیه ایران؛ تأکید بر دیپلماسی و ثبات منطقه. بازیابی شده از: <https://www.irna.ir/news/86101917>
- خبرگزاری فارس. (۱۴۰۵). راه نجات در مقاومت است؛ از این دشمن نترسید. بازیابی شده از: https://farsnews.ir/mahdi_ahmadi_71/1780086956190298723
- خبرگزاری مهر. (۱۴۰۴، ۱۰ اسفند). مردم استان سمنان؛ انتقام سخت و سنگین از دشمن. بازیابی شده از: <https://www.mehrnews.com/news/676306>
- خبرگزاری مهر. (۱۴۰۴، ۱۱ اسفند). انتقام سخت از عاملان و آمران شهادت رهبری، از مطالبات مردم است. بازیابی شده از: <https://www.mehrnews.com/news/676308>
- خبرگزاری مهر. (۱۴۰۴، ۱۰ اسفند). قرارگاه حمزه سیدالشهدا (ع): جنایت اخیر بی‌پاسخ نخواهد ماند. بازیابی شده از: <https://www.mehrnews.com/news/676283>
- خبرگزاری مهر. (۱۴۰۴، ۱۰ اسفند). اهتزاز پرچم معروف انتقام مسجد جمکران. بازیابی شده از: <https://www.mehrnews.com/news/676275>
- خبرگزاری مهر. (۱۴۰۴، ۱۰ اسفند). فتوای آیت‌الله نوری همدانی برای گرفتن انتقام خون رهبر انقلاب. بازیابی شده از: <https://www.mehrnews.com/news/676272>
- دنیای اقتصاد. (۱۴۰۵، ۳۰ فروردین). پزشک‌های ایران به دنبال گسترش جنگ نیست/ استمرار در گری‌ها به نفع هیچ طرفی نیست. بازیابی شده از: <https://donya-e-eqtasad.com>

- Galtung, J. (1990). Cultural violence. *Journal of peace research*, 27(3), 291-305.
- Galtung, J. (2002). Peace journalism – A challenge. In W. Kempf & H. Luostarinen (Eds.), *Journalism and the New World Order* (pp. 259–272). Göteborg: Nordicom.
- Girard, R. (1977). *Violence and the sacred*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Hackett, R. A. (2007). Journalism versus peace? Notes on a problematic relationship. *Global Media Journal: Mediterranean Edition*, 2(1), 47-53.
- Halbwachs, M. (2020). *On collective memory*. University of Chicago press.
- Hall, S., Evans, J., & Nixon, S. (2024). Representation: cultural representations and signifying practices.
- Herman, E. S., & Chomsky, N. (2021). Manufacturing consent. In *Power and inequality* (pp. 198-206). Routledge.
- Lee, S. T., & Maslog, C. C. (2005). War or peace journalism? Asian newspaper coverage of conflicts. *Journal of Communication*, 55(2), 311–329.
- Lee, S. T., & Maslog, C. C. (2005). War or peace journalism? Asian newspaper coverage of conflicts. *Journal of Communication*, 55(2), 311–329. <https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.2005.tb02674.x>
- Lincoln, Y. S. (1985). *Naturalistic inquiry* (Vol. 75). sage.
- Lynch, J., & McGoldrick, A. (2005). *Peace journalism*. Hawthorn Press.
- Lynch, J., & McGoldrick, A. (2005). *Peace Journalism: A Global Dialog for Democracy. Democratizing global media: One world, many struggles*, 269.
- Nohrstedt, S. A., & Ottosen, R. (2008). War Journalism in the Threat Society: Peace journalism as a strategy for challenging the mediated culture of fear?. *Conflict & Communication*, 7(2).
- Patton, M. Q. (2014). *Qualitative research & evaluation methods: Integrating theory and practice*. Sage publications.
- روزنامه اعتماد. (۱۴۰۳، ۶ شهریور). راهی جز آتش‌بس برای عبور از بحران‌ها نیست. بازیابی شده از: <https://www.etemadonline.com>
- صدا و سیما. جمهوری اسلامی ایران. (۱۴۰۵، ۳۰ فروردین). مردم با غیرت ایران اسلامی تا نابودی دشمن در عرصه حضور دارند. بازیابی شده از: <https://www.trib-news.ir>
- ایلنا. (۱۴۰۵، ۶ فروردین). تداوم جنگ به سود هیچ‌یک از طرف‌ها نیست. بازیابی شده از: <https://www.ilna.ir/fa/tiny/news-1765655>
- Anderson, B. (2020). Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism. In *The new social theory reader* (pp. 282-288). Routledge.
- Atanesyan, A. (2020). Media framing on armed conflicts: Limits of peace journalism on the Nagorno-Karabakh conflict. *Journal of Intervention and Statebuilding*, 14(4), 534–550.
- Bellah, R. N. (2005). Civil religion in America. *Daedalus*, 134(4), 40-55.
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative research journal*, 9(2), 27-40.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.
- Burton, J. (1991). Conflict resolution as a political philosophy. *Global Change, Peace & Security*, 3(1), 62-72.
- Chomsky, N. (2011). *Media control: The spectacular achievements of propaganda*. Seven Stories Press.
- Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. Sage publications.
- Entman, R. M. (1993). Framing: Towards clarification of a fractured paradigm. *McQuail's reader in mass communication theory*, 390, 397.
- Epple, T. (2021). *Peace agreements, the media, and communication. Political Settlements Research Programme*, University of Edinburgh.
- Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. *Journal of peace research*, 6(3), 167-191.

Richmond, O. P. (2003). Peace in international relations. Routledge.

Schmitt, C. (2005). Political theology: Four chapters on the concept of sovereignty. University of Chicago Press.